

Rachunek zysków i strat
jako źródło oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa
na podstawie sprawozdań finansowych z lat 2009-2011

Spis treści

Wstęp.....	- 3 -
Rozdział 1. CHARAKTERYSTYKA SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH.....	- 6 -
1.1. Istota i charakterystyka sprawozdań finansowych	- 6 -
1.2. Zasady sporządzania sprawozdań finansowych	- 13 -
1.3. Rachunek zysków i strat jako źródło informacji	- 19 -

Wstęp

Każda organizacja, prowadząc swoją działalność w otoczeniu i pozostając z nim w wzajemnej zależności jest zobowiązana do dostarczenia odpowiednich, rzetelnych informacji o wynikach działalności i przepływach środków pieniężnych oraz sytuacji majątkowej i finansowej, w jakiej się znajduje. Obowiązek rozliczenia się wobec otoczenia wiąże się ściśle z odpowiedzialnością za szeroko rozumiane rezultaty własnego działania i jest oparty na sprawozdaniu finansowym, poddanym wcześniej badaniu przez biegłego rewidenta. Postępująca integracja przedsiębiorstwa z organizacjami funkcjonującymi w otoczeniu powoduje, że rośnie grono odbiorców sprawozdawczości finansowej. Obejmuje już ono nie tylko podmioty tzw. „otoczenia ekonomicznego”, tj. podmioty, które uczestniczą w dopływie kapitału (udziałowcy, akcjonariusze, właściciele obligacji, banki), w transakcjach wymiennych (dostawcy, odbiorcy), czy w podziale wypracowanych zysków (właściciele, samorządy lokalne, państwo), ale też otoczenie społeczne (edukacja, kultura, sport).

Oprócz podmiotów pozostających w otoczeniu przedsiębiorstwa informacjami zawartymi w sprawozdaniu finansowym zainteresowane jest także kierownictwo jednostki, nawet wówczas, gdy posiada dostęp do dodatkowych informacji zarządczych i finansowych, przy wypełnianiu swoich obowiązków z zakresu planowania, podejmowania decyzji i nadzoru.

Funkcjonowanie jednostek gospodarczych związane jest z nieustannym podejmowaniem decyzji. Nie byłoby możliwe trafne wskazanie rozwiązań problemów gospodarczych bez sprawozdawczości podmiotów. Szczególną rolę w tym procesie pełni sprawozdawczość finansowa, która dostarcza wielu informacji na temat funkcjonowania podmiotu, jak i rezultatów jego działalności.

Podejmowanie trafnych decyzji przez właścicieli i działających ich imieniem menedżerów oraz przez grono interesariuszy, pozostających w otoczeniu przedsiębiorstwa, uzależnione jest jednak nie tylko od dostępności i jakości uzyskanych informacji, ale też umiejętności ich analizy i oceny. Równoległe więc z doskonaleniem sprawozdawczości powinny postępować działania zmierzające do wypracowania coraz to doskonalszych narzędzi oceny planowanych lub zrealizowanych wyników działalności i sytuacji finansowej przedsiębiorstwa oraz ich szerszego wykorzystania w praktyce gospodarczej.

Sprawozdawczość finansowa stanowi integralną część składową (podsystem) systemu informacyjnego rachunkowości i systemu zarządzania przedsiębiorstwem.

Rachunkowość jest podstawowym narzędziem opracowywania informacji dotyczącej zjawisk i procesów gospodarczych dzięki wykorzystywaniu odpowiednich metod i urządzeń, pozwalających na poznanie istoty tych zjawisk i procesów, ich złożoności, przyczyn i wzajemnego uwarunkowania. W związku z tym umożliwia ona dokonywanie wyboru właściwych wariantów ekonomicznie uzasadnionego działania i warunkuje możliwość doskonalenia kontroli, planowania oraz innych instrumentów zarządzania, a tym samym możliwość zwiększania efektywności działalności gospodarczej przedsiębiorstw i poprawy ich sytuacji finansowej. Spełnia więc funkcję usługową w stosunku do zarządzania.

Zakres i skuteczność rachunkowości w zarządzaniu przedsiębiorstwami zależy przede wszystkim od zadań, metod i urządzeń, którymi się w niej posługujemy. Przykładowo: rachunkowość rozpatrywana jako instrument zarządzania w aspekcie funkcji informacyjnej dostarcza różnym szczeblom zarządzania przedsiębiorstwem bieżących i okresowych informacji liczbowych, zarówno syntetycznych, jak i szczegółowych, dotyczących zasobów materialnych, kosztów, wyników, sytuacji finansowej, zużytkowanych do podejmowania świadomych decyzji. Stwarza też podstawy do wycinkowych, jak i całościowych obrazów gospodarki przedsiębiorstwa, informuje o najistotniejszych jego problemach i umożliwia podejmowanie określonych działań. Rachunkowość, realizując funkcję kontrolną, umożliwia finansowo-rachunkową kontrolę wewnętrzną i zewnętrzną działalności przedsiębiorstw oraz ich sytuacji majątkowej i finansowej. Zabezpiecza wykonanie przepisów prawnych w zakresie ochrony mienia przez stosowanie ewidencji informującej o nadużyciach lub niewłaściwym gospodarowaniu mieniem, służy do bieżącej oceny działalności, dotychczasowego jej przebiegu i stwarza warunki do ustalenia dróg i sposobów natychmiastowych usprawnień działalności oraz do podejmowania bardziej trafnych decyzji na przyszłość. Z kolei, realizując funkcję sprawozdawczo-analityczną, rachunkowość informuje o wynikach działalności przedsiębiorstwa w danym okresie, interpretuje je i stwarza podstawy do właściwej analizy ekonomicznej. Służy też do ustalania motywów decyzji o charakterze programowym, wytycznych do planu oraz określania poszczególnych rodzajów i wielkości przewidywanych efektów ekonomicznych.

We współczesnej gospodarce informacja stała się kluczowym czynnikiem sukcesu ekonomicznego przedsiębiorstwa, zasobem, którego racjonalne wykorzystanie może zapewnić przedsiębiorstwu przewagę na wolnokonkurencyjnym rynku. Jednym z najbardziej istotnych źródeł pozyskiwania informacji o stanie i funkcjonowaniu firmy jest rachunek

zysków i strat, który stanowi drugi po bilansie obligatoryjny element sprawozdania finansowego jednostki gospodarczej. Rachunek zysków i strat jest zestawieniem rachunkowym wyników finansowych osiągniętych przez jednostkę gospodarczą w okresie sprawozdawczym. W zestawieniu tym przedstawia się kwotę wyniku finansowego oraz kwoty wielkości, które wpłynęły na wynik finansowy, tj. przychodów i kosztów.

Celem niniejszej pracy jest ukazanie rachunku zysków i strat jako źródła oceny kondycji finansowej.

Praca składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy stanowi wstęp do dalszych rozważań – jest to teoretyczna część niniejszej pracy. Z kolei dwa kolejne rozdziały tworzą jej empiryczną część.

W rozdziale pierwszym dokonano ogólnej charakterystyki sprawozdań finansowych. W pierwszej części rozdziału przybliżono istotę i charakterystykę sprawozdań finansowych oraz zaprezentowano zasady sporządzania sprawozdań finansowych. Natomiast w dalszej części rozdziału ukazano rachunek zysków i strat jako źródło informacji.

W rozdziale drugim....

W rozdziale trzecim...

Niniejsza praca przygotowana została na podstawie dostępnej literatury, zarówno książek jak i czasopism, traktującej o podejmowanej to tematyce. Wykorzystano także informacje, dostępne na stronach internetowych oraz istotne akty prawne.

Rozdział 1.

CHARAKTERYSTYKA SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH

1.1. Istota i charakterystyka sprawozdań finansowych

Sprawozdawczość jednostki gospodarczej jest systemem, który obejmuje ogół sprawozdań sporządzanych przez jednostkę. Sprawozdania przyjmują najczęściej postać zestawień liczbowych tworzonych za ustalone okresy sprawozdawcze. W sprawozdaniach są przedstawione dane liczbowe, które charakteryzują zasoby, funkcjonowanie oraz rezultaty działalności jednostki gospodarczej. Każde sprawozdanie sporządzane przez jednostkę ma określony zakres tematyczny oraz sposób przedstawiania i zasady grupowania danych¹.

Sprawozdawczość finansową można uznać za element rachunkowości zarządczej, gdyż dane sprawozdawcze są źródłem informacji przy podejmowaniu decyzji dotyczących firmy zarówno dla zarządu przedsiębiorstwa, jak i jego właścicieli. Pamiętając o potrzebach właścicieli/akcjonariuszy, sprawozdania finansowe powinny informować o zdolnościach jednostki do pomnażania otrzymanych zasobów, możliwości generowania dodatnich przepływów pieniężnych, a tym samym o wielkości środków finansowych, które mogą być przekazane właścicielom jako renta z tytułu zainwestowanego kapitału².

Podstawowym aktem prawnym regulującym zagadnienia związane ze sprawozdawczością finansową jest ustawa o rachunkowości, która została opublikowana w dniu 29 września 1994 r.³. Na podstawie ustawy o rachunkowości wydano również⁴:

1). Rozporządzenia, wśród których najważniejsze dwa rozporządzenia:

- a). rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r., w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych⁵,

¹ Nowak E., Analiza sprawozdań finansowych, PWE, Warszawa 2008, s. 11.

² Radomiński E., Wprowadzenie do sprawozdawczości, analizy i informatyki finansowej, PWN, Warszawa 2010, s. 6.

³ Ustawa z dnia 29 września 1994 r., o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.), zwana dalej UoR.

⁴ P. Rybicki, Sprawozdanie finansowe. Co mówi o firmie?, Poltext, Warszawa 2009, s. 11-12.

⁵ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r., w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 149, poz. 1674 z późn. zm.).

- b). rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 sierpnia 2008 r., w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych⁶.
- 2). Krajowe Standardy Rachunkowości, które mają charakter nieobligatoryjny:
- a). Krajowy Standard Rachunkowości 1 „Rachunek przepływów pieniężnych” z dnia 22 lipca 2003,
 - b). Krajowy Standard Rachunkowości 2 „Podatek dochodowy” z dnia 14 września 2004,
 - c). Krajowy Standard Rachunkowości 3 „Niezakończone usługi budowlane” z dnia 18 września 2006,
 - d). Krajowy Standard Rachunkowości 4 „Utrata wartości aktywów” z dnia 26 czerwca 2007,
 - e). Krajowy Standard Rachunkowości 5 „Leasing, najem i dzierżawa” z dnia 11 marca 2008,
 - f). Krajowy Standard Rachunkowości 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe” z dnia 14 października 2008.

Ponadto w sprawach nieuregulowanych przepisami ustawy o rachunkowości, rozporządzeń oraz Krajowych Standardów Rachunkowości każda jednostka może stosować regulacje Międzynarodowych Standardów Rachunkowości - MSR/Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej - MSSF.

Można powiedzieć, że sprawozdanie finansowe, sporządzone zgodnie z ustawą o rachunkowości, a konkretnie z warunkami załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości, jest podstawowym i najbardziej wyczerpującym dokumentem charakteryzującym sytuację finansową polskich podmiotów gospodarczych. Do ich sporządzania, w różnym zakresie, zobligowane są przedsiębiorstwa określone w ustawie o rachunkowości⁷. Ustawa ta nakazuje sporządzanie sprawozdania finansowego tym jednostkom, które prowadzą księgi rachunkowe (czy to na mocy prawa, np. spółki prawa handlowego, czy z własnego wyboru, np. osoba fizyczna prowadząca działalność na niewielką skalę)⁸. Można zatem powiedzieć, że do

⁶ Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 8 sierpnia 2008 r., w sprawie szczegółowych zasad sporządzania przez jednostki inne niż banki i zakłady ubezpieczeń skonsolidowanych sprawozdań finansowych grup kapitałowych (Dz. U. z 2008 r. Nr 162, poz. 1004).

⁷ Art. 2 Ustawy z dnia 29 września 1994 r., o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.)

⁸ Cebrowska T. (red.), Rachunkowość finansowa i podatkowa, PWN, Warszawa 2010, s. 636.

stosowania tych przepisów, a tym samym do sporządzania sprawozdań finansowych, zobligowanych jest większość polskich przedsiębiorstw⁹.

Sprawozdanie finansowe obrazuje skutki finansowe transakcji i innych zdarzeń przez grupowanie ich w określone kategorie według kryterium treści ekonomicznej. Poszczególne kategorie grupujące jednorodne pod względem treści ekonomicznej transakcje i zdarzenia stanowią określone składniki (pozycje) sprawozdania finansowego.

Sprawozdawczość podmiotów gospodarczych to ogół sporządzanych przez nie sprawozdań, które mają charakter zestawień liczbowych, tworzonych za ustalone okresy sprawozdawcze¹⁰. Zestawienie danych liczbowych prezentowanych w sprawozdaniach charakteryzują posiadane zasoby oraz rezultaty działalności jednostki gospodarczej¹¹. Ze względu na przedmiot sprawozdania dzielimy na rzeczowe i finansowe.

Sprawozdania rzeczowe zawierają dane liczbowe opisujące działalność jednostki gospodarczej wyrażone w jednostkach naturalnych. Źródłem danych dla tych sprawozdań są ewidencja operatywna i statystyka przedsiębiorstwa¹². Sprawozdanie finansowe jest finalnym produktem rachunkowości finansowej. Zawiera ono zaagregowane, przetworzone dane o zdarzeniach gospodarczych i transakcjach wyrażonych w jednostkach wartościujących¹³. Celem sprawozdania finansowego jest dostarczenie informacji na temat sytuacji finansowej oraz wyników działania¹⁴.

Sprawozdanie finansowe stanowi jedno z najważniejszych źródeł informacji dotyczących podmiotu gospodarczego. Dzięki syntetycznemu ujmowaniu danych oraz ich analizie umożliwia bardziej sprawne komunikowanie się pomiędzy podmiotami w transakcjach międzynarodowych¹⁵. Jest ono tzw. źródłem „języka biznesu” w skali mikro oraz makro¹⁶. Sprawozdawczość finansowa czyni możliwym zarówno podejmowanie decyzji o charakterze ekonomicznym, jak i sprawiedliwy rozrachunek między biorącymi udział w transakcjach¹⁷. Wynika to z umiędzynarodowienia zasad rachunkowości w poszczególnych

⁹ P. Rybicki, Sprawozdanie finansowe źródłem informacji o firmie, Poltext, Warszawa 2004, s. 12.

¹⁰ Buk H. (red.), Sprawozdawczość i analiza finansowa przedsiębiorstwa, AE Katowice 2005, s. 11.

¹¹ Nowak E., Analiza sprawozdań finansowych, op. cit., s. 11.

¹² Ibidem, s. 11.

¹³ Micherda B., Problemy wiarygodności sprawozdania finansowego, Difin, Warszawa 2006, s. 118-119.

¹⁴ Buk H. (red.), Sprawozdawczość i analiza finansowa przedsiębiorstwa, op. cit., s. 11.

¹⁵ Gos W. (red.), Vademecum samodzielnego księgowego, Polska Akademia Rachunkowości, Warszawa 2010, s. 507-530.

¹⁶ Wędzki D., Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Kraków 2006, s. 31

¹⁷ Messner Z. (red.), Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki. Tom I. Koncepcje rachunkowości, AE w Katowicach, Katowice 2006, s. 201.

krajach, czyli tak zwanej harmonizacji rachunkowości za sprawą Międzynarodowych Standardów Rachunkowości/Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej.

Sprawozdanie finansowe ujmuje zaagregowane wielkości ekonomiczne, które są przedmiotem, ale i skutkiem funkcjonowania podmiotu gospodarczego. Wyrażone w sposób wartościujący pozwalają na analizy porównawcze pomiędzy przedsiębiorstwami, branżami itp.¹⁸.

Forma, jak i treść sprawozdań są tak dostosowywane, aby jak najrzetelniej odzwierciedlały rzeczywistość funkcjonowania podmiotów. Cechy informacji prezentowanych w sprawozdaniach odpowiadają potrzebom informacyjnym interesariuszy i są ujęte w założeniach koncepcyjnych określonych prawem.

W sprawozdaniach finansowych zachowana jest właściwa wycena oraz prezentacja wielkości finansowych zgodnie ze stale aktualizowanymi zasadami rachunkowości, które obowiązują w danym prawie bilansowym, jak i w standardach międzynarodowych.

Oprócz korzyści, jakie wynikają dla potencjalnych użytkowników informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych, dokument ten posiada także wady, do których zdaniem D. Wędzkiego należy zaliczyć¹⁹:

- Ograniczenie możliwości w zakresie merytorycznego odzwierciedlenia całokształtu sytuacji finansowej przedsiębiorstwa.
- Wciąż nie satysfakcjonujący postęp w harmonizacji rachunkowości.
- Niewystarczające mechanizmy zabezpieczające przed popełnieniem oszustw, czyli tak zwaną rachunkowością kreatywną.

Na sprawozdanie finansowe w podstawowym zakresie (obowiązującym wszystkie podmioty podlegające ustawie, czyli podmioty prowadzące księgi rachunkowe) składają się²⁰.

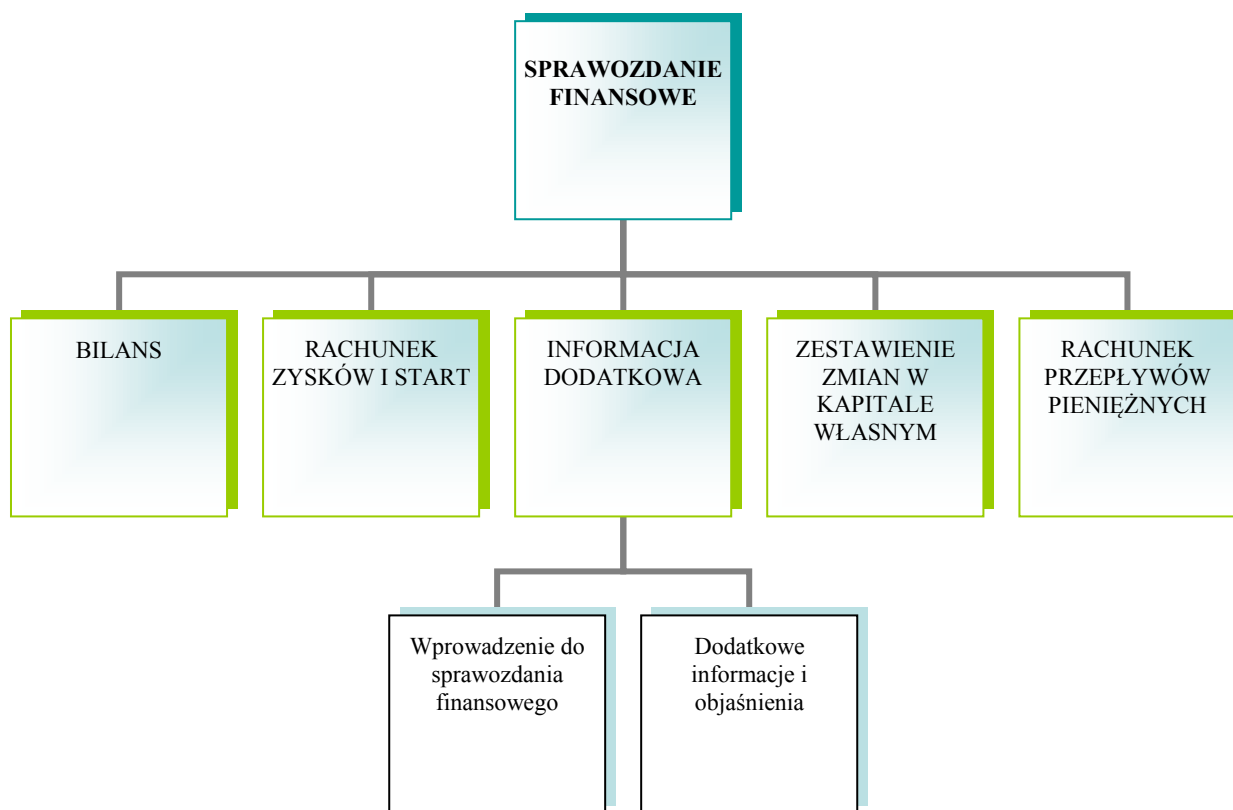
- Bilans - informacja o wielkości, strukturze i zmianach środków gospodarczych (majątku) przedsiębiorstwa oraz źródłach ich finansowania na określony dzień.
- Rachunek zysków i strat - informacja o wartości przychodów, kosztów i wyników finansowych za ustalony okres (np. rok obrotowy).
- Informacja dodatkowa, składająca się z „wprowadzenia do sprawozdania finansowego” oraz dodatkowych informacji i objaśnień” - treści stanowiące uzupełnienie i rozwinięcie danych zawartych w bilansie i rachunku zysków i strat.

¹⁸ Ibidem, s. 31.

¹⁹ Ibidem, s. 32.

²⁰ Kata R., Rogowski J. (red.), Wybrane problemy rachunkowości finansowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 254.

Schemat 1. Podstawowe elementy sprawozdania finansowego



Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Krzywda D., Podstawy rachunkowości, Akademia Ekonomiczna, Kraków 2002, s. 185.

Jednostkami zobowiązanymi do sporządzania sprawozdania finansowego są podmioty określone w przepisach ustawy o rachunkowości, a mianowicie²¹:

- Spółki handlowe, cywilne (z zastrzeżeniem poniżej) oraz inne osoby prawne.
- Osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych oraz spółki partnerskie, o ile ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej równowartość w walucie polskiej 1 200.000 EUR lub same podjęły decyzję o prowadzeniu ksiąg rachunkowych i poinformowały o tym właściwy urząd skarbowy.
- Fundusze powiernicze, emerytalne, inwestycyjne, banki, towarzystwa ubezpieczeniowe i emitenci papierów wartościowych.
- Zagraniczne osoby fizyczne i prawne lub nie mające osobowości prawnej w odniesieniu do prowadzonej w Polsce działalności.
- Jednostki otrzymujące na realizację zadań zleconych, dotacje i subwencje z budżetu państwa lub fundusze celowe.

²¹ Art. 2 Ustawy z dnia 29 września 1994 r., o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.)

- Jednostki samorządu terytorialnego.

Podmioty, których sprawozdania podlegają corocznemu badaniu przez biegłego rewidenta dodatkowo sporządzają:

- Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym - informacja o zmianach zachodzących w poszczególnych pozycjach kapitałów własnych podmiotu.
- Rachunek przepływów pieniężnych - zestawienie zawierające informację o zmianach strumieni pieniężnych, tj. o wpływach i wydatkach środków pieniężnych.

Informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym przedsiębiorstwa ilustrują efekty jego działalności. Są to dane liczbowe zawarte w zestawieniach, dotyczące pewnego okresu, uszeregowane według zasad służących ocenie realizacji zadań gospodarczych podmiotu. Sprawozdania finansowe oparte są na regulacjach normatywnych takich jak Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej oraz Ustawa o rachunkowości danego kraju. Ich ukierunkowanie głównie na użytkowników zewnętrznych tj. akcjonariuszy, kredytodawców, władz podatkowych nakazuje przyjęcie jednolitych zasad budowy sprawozdań finansowych.

Informacje o pozycji finansowej i majątkowej oraz osiągniętych wynikach finansowych i przepływach pieniężnych służą użytkownikom zewnętrznym do oceny przedsiębiorstwa, jego wartości rynkowej w celu podejmowania decyzji o zakupie lub sprzedaży akcji, udzielaniu pożyczek itp. Sprawozdania finansowe mogą być wykorzystywane też wewnątrz przedsiębiorstwa przez różne szczeble kierownicze, a także przez operacyjne zespoły pracownicze²².

Sprawozdawczość finansowa zatem to system informacji o dokonaniach jednostki gospodarczej nastawiony na zaspokojenie potrzeb grona odbiorców zewnętrznych i wewnętrznych. Dane obligatoryjnego rocznego sprawozdania finansowego prezentowane są w określonej formie obejmującej, tak jak wspomniano powyżej - bilans, rachunek zysków i strat oraz informację dodatkową. Ponadto w przypadku przedsiębiorstw objętych obowiązkiem badania ksiąg rachunkowych przez biegłego rewidenta sprawozdanie obejmuje także zestawienie zmian w kapitale własnym oraz sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych²³.

Sprawozdania finansowe prezentują dane liczbowe ujęte w wyrażeniu pieniężnym. Ich źródłem jest ewidencja księgowa zawarta w księgach rachunkowych. Dane te są najpierw

²² Jaruga A., Nowak W., Szycha A., Rachunkowość zarządcza - Koncepcje i zastosowania, Wyd. Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi, wyd. II, Łódź 2001, s. 25.

²³ Karmańska A., Rachunkowość zarządcza i rachunek kosztów w systemie informacyjnym przedsiębiorstwa, Difin, Warszawa 2006, s. 501.

odpowiednio uporządkowane, doprowadzone do porównywalności i zweryfikowane. Dopiero wówczas mogą one stanowić podstawę sporządzania sprawozdania finansowego. Stąd sprawozdawczość finansowa jest najważniejszym, końcowym produktem prac rachunkowych²⁴.

Obligatoryjny porządek tych prac wyznacza etapy opracowania sprawozdania finansowego. Obejmują one²⁵:

- wprowadzenie do ksiąg rachunkowych operacji gospodarczych opartych na dowodach księgowych danego roku obrotowego;
- przegląd zapisów na poszczególnych kontach pod kątem ich zgodności z treścią przeprowadzonej operacji gospodarczej;
- uzgodnienie zapisów kont odzwierciedlających analogiczną treść ekonomiczną np. porównanie umorzeń rocznych z wartością odpisów amortyzacyjnych środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych;
- sporządzanie wstępnej wersji zestawienia obrotów i sald;
- przeprowadzenie inwentaryzacji wszystkich pozycji aktywów i pasywów, której efektem winno być nie tylko potwierdzenie stanu ilościowego i wartościowego pozycji bilansowych, lecz także ocena posiadanych zasobów lub zaciągniętych zobowiązań pod kątem możliwych do osiągnięcia korzyści ekonomicznych lub koniecznych do poniesienia zobowiązań. Wyniki inwentaryzacji winny być wprowadzone do ksiąg tego roku obrotowego, którego ona dotyczy;
- wycena bilansowa wszystkich elementów aktywów i pasywów wraz z ustaleniem odpisów aktualizujących ich wartość;
- sporządzenie ostatecznej wersji zestawienia obrotów i sald obejmującego zarówno wyniki inwentaryzacji jak i ostatecznej wyceny bilansowej;
- sporządzenie ostatecznej wersji sprawozdania finansowego.

Zgodnie z MSSF ustalonymi przez Komitet Międzynarodowych Standardów Rachunkowości sprawozdanie finansowe nie tylko dostarcza ich użytkownikom informacji o całościowych rezultatach działalności przedsiębiorstwa, lecz także stanowi podstawę oceny kierownictwa jednostki w zakresie zarządzania powierzonym majątkiem. Wskazuje ono zatem na odpowiedzialność kierownictwa podmiotu gospodarczego za należyte wykorzystanie majątku w okresie objętym sprawozdaniem finansowym i za osiągnięcie celów stawianych przed przedsiębiorstwem.

²⁴ Gabrusewicz W., Remlein M., Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa, PWE Warszawa 2007, s. 14.

²⁵ Dreliszek E., Kania D., Sprawozdanie finansowe za 2006 rok - o czym należy pamiętać sporządzając sprawozdanie finansowe, ODiDK Sp. z o.o., Gdańsk 2007, s. 18.

1.2. Zasady sporządzania sprawozdań finansowych

Zarówno w praktyce, jak i teorii rachunkowości prezentuje się zasady, zgodnie z którymi sporządza się sprawozdania finansowe. Wielu autorów porządkuje te zasady zgodnie z własną koncepcją postrzegania prezentowanej problematyki. I tak, dla przykładu - w literaturze spotykamy podział zasad na²⁶:

- zasadę mierzalności w jednostkach pieniężnych,
- zasadę podmiotowości rachunkowości,
- zasadę okresu rachunkowego,
- zasadę kontynuacji działania,
- zasadę historycznego kosztu nabycia,
- zasadę dualizmu,
- zasadę realizacji,
- zasadę współmierności,
- zasadę konserwatyizmu (ostrożnej wyceny),
- zasadę zgodności,
- zasadę istotności ujawniania prawdy materialnej.

Zdecydowanie inaczej systematyzuje zasady dotyczące sprawozdania finansowego Z. Messner - dzieląc je na²⁷:

- uniwersalne (zasada dwustronnego zapisu każdej operacji gospodarczej, zasadę periodyzacji - okresowych sprawozdań finansowych),
- podstawowe - nadrzędne (kontynuacji i ciągłości działania, memoriałowa - współmierności i kasowa, ostrożności, przewagi treści nad formą, prawdziwego i rzetelnego obrazu),
- szczegółowe - podrzędne.

Podział prezentowanych zasad został sporządzony zgodnie z koncepcją E. Nowaka²⁸. Zasady te zostały opracowane na podstawie metodologii i tradycji rachunkowości oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości²⁹.

²⁶ Micherda B., Problemy wiarygodności sprawozdania finansowego, op. cit., s. 33.

²⁷ Messner Z., Podstawy rachunkowości, AE w Katowicach, Katowice 2001, s. 31 - 37.

²⁸ Nowak E., Analiza sprawozdań finansowych, op. cit., s. 16.

²⁹ Ibidem, s. 16-18.

Zasada prawdziwego i rzetelnego obrazu to wytyczne, zgodnie z którymi jednostka powinna zapewnić rzetelne i klarowne przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej przedsiębiorstwa. Zasada ta jest ściśle związana z warunkiem wiarygodności prezentowanego dokumentu. Forma sprawozdania powinna być dostosowana do specyfiki jednostki, której dotyczy (formy prawne, wielkości, struktury, rodzaju prowadzonej działalności) jednocześnie treść tych sprawozdań musi mieć cechy kompletności, rzetelności i prawidłowości.

Zasada kontynuacji działania dotyczy założenia, że dany podmiot gospodarczy będzie prowadzić swoją działalność w dającej się przewidzieć przyszłości, którą określa się na czas co najmniej jednego roku obrotowego. Zgodnie z MSR 1 sporządzenie sprawozdania finansowego wymaga od kierownictwa jednostki dokonania oceny zdolności kontynuowania działalności. Należy podkreślić, że³⁰:

- jeżeli w trakcie dokonania oceny kierownictwo świadome jest występowania istotnej niepewności dotyczącej zdarzeń lub okoliczności, które nasuwają poważne wątpliwości, co do zdolności jednostki do kontynuowania działalności, kierownictwo zobowiązane jest ujawnić istnienie takiej niepewności.
- jeżeli sprawozdanie finansowe nie zostało sporządzone przy założeniu sytuacji kontynuacji działalności, fakt ten należy ujawnić, poddając jednocześnie zasadę, na której opierało się sporządzając sprawozdanie finansowe oraz powód, dla którego założenie o kontynuacji działalności przez jednostkę nie uznano za zasadne.

Stąd też, oceniając że założenie kontynuacji działania jest właściwe kierownictwo powinno przestrzegać następujących zasad MSR³¹:

Należy wziąć pod uwagę wszystkie dostępne informacje dotyczące co najmniej przyszłego roku.

Zakres analizy zależy od okoliczności, które w danym czasie mają miejsce w zakresie funkcjonowania podmiotów. Przykładowo, jeżeli dotychczas jednostka była rentowna i nie miała problemów z płynnością finansową, to przyjęcie założenia kontynuacji jest zasadne, czyli nie wymaga przeprowadzenia szczegółowej analizy, w innych przypadkach należy przeanalizować wiele czynników określających bieżącą i oczekiwaną rentowność, harmonogram spłat zobowiązań i potencjalne źródła alternatywnego finansowania.

³⁰ Winiarska K., MSR 1. Prezentacja sprawozdań finansowych, Difin, Warszawa 2007, s. 32.

³¹ Ibidem, s. 31.

Zasada ostrożności związana jest z niepewnością zdarzeń i ich uwzględnieniem przy wycenie aktywów i pasywów oraz ustalaniu wyniku finansowego. Zgodnie z tą zasadą w wyniku finansowym należy uwzględnić³²:

- zmniejszenie wartości użytkowej lub handlowej składników majątkowych, w tym również dokonane w postaci odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych (utrata wartości składników aktywów, odpisy aktualizacyjne),
- wyłącznie niewątpliwe (zrealizowane, otrzymane) pozostałe przychody operacyjne i zyski nadzwyczajne,
- wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne i straty nadzwyczajne,
- rezerwy na znane jednostce ryzyko, grożące straty oraz skutki innych zdarzeń.

Stosownie do tej zasady aktualizacja wartości powinna następować:

- bez względu na wysokość wyniku finansowego, a więc również, gdy korekty powodują powstanie lub powiększenie straty,
- gdy informacje o potrzebie korekt docierają do jednostek między ostatnim dniem roku obrotowego a dniem, w którym rzeczywiście następuje zamknięcie ksiąg rachunkowych.

Zgodnie z zasadą ostrożności nie należy tworzyć nadmiernych rezerw, celowego obniżania wartości aktywów lub przychodów, albo podwyższenia kosztów czy zobowiązań.

Zasada memoriału oznacza, że efekty zdarzeń, które wystąpiły w danym okresie roku rachunkowego będą w nim zaprezentowane, niezależnie od tego, czy w następstwie tych zdarzeń wystąpiły wpływy i wydatki środków pieniężnych. Zasada ta ma istotne znaczenie przy ustalaniu wyniku finansowego, który jest kształtowany przez koszty i przychody³³.

Zasada współmierności jest związana z zasadą memoriałową. Zgodnie z nią jednostka jest zobowiązana do przyporządkowywania przychodów właściwym kosztom z tego samego okresu sprawozdawczego. Zgodnie z tym, jeżeli element dochodu zostaje uznany w rejestrach oraz sprawozdaniach finansowych, to muszą zostać uznane koszty generowania tego dochodu oraz związane z tym zmiany aktywów i zobowiązań³⁴.

Realizacja zasady współmierności przejawia się zaliczeniem do aktywów danego okresu tych kosztów, które dotyczą przyszłych okresów oraz do pasywów okresu sprawozdawczego tych kosztów, które nie zostały jeszcze poniesione, ale są związane z

³² Ibidem, s. 104.

³³ Nowak E., Analiza sprawozdań finansowych, op. cit., s. 18.

³⁴ Glynn J.J., Perrin J., Murphy M.P., Rachunkowość dla menedżerów, PWN, Warszawa 2003, s. 61.

przychodami tego okresu. Ponadto, powstałe w danym okresie przychody przyszłych okresów są zaliczane do pasywów tego okresu.

Zasada ciągłości pozwala na porównywalność danych prezentowanych w sprawozdaniach finansowych, które sporządzane są i prezentowane zgodnie z wytycznymi prawa bilansowego. Zasada ta dotyczy konieczności przedstawiania zgodności wykazanych w bilansie zamknięcia danych z danymi bilansu otwarcia kolejnego roku obrotowego. Odstępstwo od tej zasady jest możliwe jedynie z ważnych przyczyn, np. znaczącej zmiany charakteru działalności, zmiany przepisów lub zmiany struktury organizacyjnej. Zmiany w stosowanej polityce rachunkowości muszą być wprowadzone ze skutkiem od pierwszego dnia obrotowego, bez względu na faktyczną datę podjęcia decyzji i powinny mieć merytoryczne uzasadnienie w postaci zwiększenia wartości poznawczej uzyskanych informacji. Jeżeli taka zmiana zaistnieje jednostka jest zobowiązana do zamieszczenia w informacji dodatkowej wyjaśnienia skutków ekonomicznych wprowadzonych zmian zasad rachunkowości oraz ich wpływu na funkcjonowanie podmiotu³⁵.

Zasada zakazu kompensat oznacza, że wartości poszczególnych składników majątkowych przedsiębiorstwa oraz ich źródeł finansowania, przychodów i związanych z nimi kosztów oraz zysków i strat nadzwyczajnych ustala się oddzielnie.

Zgodnie z tą zasadą nie można łączyć wartości różnych co do aktywów i pasywów, przychodów i kosztów, zysków i strat nadzwyczajnych³⁶.

Zasada istotności związana jest ze szczegółowością przedstawiania informacji w sprawozdaniu finansowym oraz z zastosowaniem ewentualnych uproszczeń rachunkowości. Każdą istotną pozycję należy prezentować w sprawozdaniu oddzielnie. Chodzi o to, aby w sprawozdaniu finansowym były wykazywane wszystkie informacje, które mają istotne znaczenie dla oceny sytuacji jednostki i zdarzeń oraz dla podejmowania decyzji gospodarczych³⁷.

Zasada istotności wymaga zastosowania następujących rozwiązań³⁸:

- odrębnego określenia wartości poszczególnych składników bilansowych (aktywów i pasywów) oraz wynikowych (przychodów i kosztów, zysków i strat nadzwyczajnych)
- bez możliwości kompensowania wartości różnych rodzajowo pozycji bilansu i odmiennych elementów wyniku finansowego,

³⁵ Buk H. (red.), *Sprawozdawczość i analiza finansowa przedsiębiorstwa*, op. cit., s. 28.

³⁶ Sojak S., Stankiewicz J. (red.), *Podstawy rachunkowości*, TNOiK, Toruń 2002, s. 26.

³⁷ Nowak E., *Analiza sprawozdań finansowych*, op. cit., s. 17.

³⁸ Kata R., Rogowski J. (red.), *Wybrane problemy rachunkowości finansowej*, op. cit., s. 14.

- wydzielenia danych, które mają istotne znaczenie dla określenia sytuacji majątkowej i finansowej firmy, jej wyniku finansowego i rentowności.

Zasada ta pozwala także na stosowanie uproszczeń przy sporządzaniu sprawozdań finansowych poprzez łączne wykazywanie składników majątkowych o podobnym charakterze. Zakres wprowadzanych uproszczeń uwarunkowany jest - z jednej strony - warunkiem rzetelności i prawidłowości sprawozdań finansowych, z drugiej - zmniejszeniem pracochłonności, kosztów prowadzenia rachunkowości i opracowania sprawozdań³⁹.

Zasada przewagi treści nad formą dotyczy ujmowania danych w księgach i sprawozdaniach finansowych zgodnie z treścią ekonomiczną i rzeczywistością, a nie tylko prawną. Stosowanie tej zasady pozwala na zaprezentowanie informacji w sprawozdaniach finansowych w sposób rzetelny i odzwierciedlający sytuację podmiotu gospodarczego.

Przyjęte przez jednostkę gospodarczą zasady rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych okresach jednakowego grupowania operacji gospodarczych, wyceny majątku i kapitałów, ustalania wyniku finansowego i sporządzania sprawozdań finansowych. Zmiana tych zasad wymaga wykazania skutków w odpowiednim sprawozdaniu finansowym. Tak więc nadrzędne zasady rachunkowości wpływają, choć w różnym stopniu, na zagadnienie wyceny w rachunkowości. Prowadzi to w konsekwencji do tego, że obraz rzeczywistości tworzony w rachunkowości jest w pewnym sensie „subiektywny”⁴⁰.

Warto podkreślić, że zgodnie z zasadą istotności jednostka jest ponadto zobowiązana do przedstawienia wszelkich innych dodatkowych informacji, które mogą w istotny sposób wpłynąć na ocenę sytuacji majątkowej, finansowej oraz wynik finansowy jednostki. Pojemność informacyjna informacji dodatkowej jest bardzo duża. Zawiera ona bowiem wiele istotnych informacji i objaśnień o charakterze uzupełniającym i wyjaśniającym w stosunku do pozostałych elementów sprawozdania finansowego, tj. bilansu, rachunku zysków i strat, zestawienia zmian w kapitale (funduszu) własnym oraz rachunku przepływów pieniężnych. Informacje te ułatwiają interpretację różnych pozycji wspomnianych elementów sprawozdania finansowego jednostki.

Wraz z rocznym sprawozdaniem finansowym niektóre jednostki muszą sporządzać także sprawozdanie z działalności jednostki w roku obrotowym. Obowiązkiem tym są objęte: spółki kapitałowe, czyli spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne,

³⁹ Buk H. (red.), *Sprawozdawczość i analiza finansowa przedsiębiorstwa*, op. cit., s. 31.

⁴⁰ Skoczylas W. (red.), *Analiza sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2009, s. 33.

ponadto spółki komandytowo-akcyjne, towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, spółdzielnie i przedsiębiorstwa państwowe. Oprócz wymienionych jednostek, sprawozdanie to sporządzają też inne jednostki zobligowane do tego odrębnymi przepisami. Odpowiedzialny za sporządzenie tego sprawozdania jest kierownik jednostki gospodarczej. On też podpisuje to sprawozdanie⁴¹. Sprawozdanie z działalności jednostki powinno zawierać istotne informacje o stanie majątkowym i sytuacji finansowej, w tym ocenę uzyskiwanych efektów oraz wskazanie czynników ryzyka i opis zagrożeń, a w szczególności informacje o⁴²:

- zdarzeniach istotnie wpływających na działalność firmy, jakie nastąpiły w roku obrotowym, a także po jego zakończeniu, do dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego,
- przewidywanym rozwoju jednostki gospodarczej,
- ważniejszych osiągnięciach w dziedzinie badań i rozwoju,
- bieżącej i przewidywanej sytuacji finansowej,
- nabyciu udziałów (akcji) własnych,
- posiadanych przez jednostkę oddziałach (zakładach),
- instrumentach finansowych,
- stosowaniu ładu korporacyjnego w przypadku jednostek, których papiery wartościowe zostały dopuszczone do obrotu na jednym z rynków regulowanych Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG).

Ład korporacyjny to ogół norm stosowanych w sferze zarządzania i nadzoru nad spółką, a także norm dobrych praktyk w relacjach między spółką a akcjonariuszami, z uwzględnieniem ochrony interesów akcjonariuszy mniejszościowych.

Reasumując, należy podkreślić, że w sprawozdaniu z działalności powinny być zawarte istotne wskaźniki finansowe i niefinansowe, łącznie z informacjami dotyczącymi zagadnień środowiska naturalnego i zatrudnienia, a także dodatkowe wyjaśnienia do kwot wykazanych w sprawozdaniu finansowym. Sprawozdanie z działalności, zamiennie nazywane sprawozdaniem zarządu, jest w rzeczywistości formą rozliczenia się zarządu z jego dotychczasowych działań⁴³.

⁴¹ Sawicki K. (red.), Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw po przystąpieniu Polski do Wspólnoty Europejskiej, EXPERT – Wydawnictwo i Doradztwo, Wrocław 2005, s. 355-356.

⁴² Sawicki K. (red.), Podstawy rachunkowości, PWE, Warszawa 2009, s. 334.

⁴³ Ibidem, s. 335.

1.3. Rachunek zysków i strat jako źródło informacji

Rachunek zysków i strat stanowi drugi podstawowy dokument sprawozdania finansowego jednostki. Jest zestawieniem dynamicznym, co oznacza, że prezentuje wielkości strumieniowe, tj., osiągnięte w okresie sprawozdawczym przychody i odpowiadające im koszty. Pozwala to ustalić strukturę wyniku finansowego. Wynik finansowy stanowi syntetyczną miarę efektów finansowych wygenerowanych przez przedsiębiorstwo w toku prowadzonej działalności. Celem rachunku zysków i strat jest pomiar wyniku ekonomicznego podmiotu gospodarczego.

Podstawową kategorię rachunku zysków i strat stanowi wynik finansowy.

$$\text{Wynik finansowy (zysk / strata)} = \text{Przychody} - \text{Koszty}$$

Wynik finansowy powstaje jako różnica przychodów i kosztów⁴⁴. Jeżeli wartość przychodów przewyższa sumę kosztów, przedsiębiorstwo osiąga zysk, w odwrotnej sytuacji przedsiębiorstwo generuje stratę.

Należy podkreślić, że ustawa o rachunkowości⁴⁵ definiuje przychody i zyski jako uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów, albo zmniejszenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób, niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli.

Przez koszty i straty rozumie się uprawdopodobnione zmniejszenia w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zmniejszenia wartości aktywów, albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego lub zwiększenia jego niedoboru w inny sposób niż wycofanie środków przez udziałowców lub właścicieli.

Rachunek zysków i strat zawiera wielkości strumieniowe, określające wszystkie przychody przedsiębiorstwa oraz wszystkie towarzyszące im koszty. Istotą tego dokumentu finansowego jest usystematyzowanie przychodów i kosztów pozwalające na ustalenie częściowych wyników finansowych z poszczególnych rodzajów działalności⁴⁶.

Rachunek zysków i strat jest powiązany z podstawowym elementem sprawozdania finansowego, tj. z bilansem. Wynik finansowy netto, stanowiący ostateczny rezultat

⁴⁴ Art. 3. Ustawy z dnia 29 września 1994 r., o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.).

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Podstawka M., Podstawy finansów. Teoria i praktyka, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2005, s. 293.

działalności gospodarczej, jest bowiem jednocześnie składnikiem kapitałów własnych jednostki. Osiągnięty zysk netto zwiększa kapitał własny, natomiast poniesiona strata netto powoduje jego zmniejszenie⁴⁷.

Ogólny schemat rachunku zysków i strat prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Ogólny schemat rachunku zysków i strat

PRZYCHODY PODSTAWOWEJ DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ
KOSZTY PODSTAWOWEJ DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ
ZYSK (STRATA) ZE SPRZEDAŻY (A-B)
POZOSTAŁE PRZYCHODY OPERACYJNE
POZOSTAŁE KOSZTY OPERACYJNE
ZYSK (STRATA) Z DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ (C+D-E)
PRZYCHODY FINANSOWE
KOSZTY FINANSOWE
ZYSK (STRATA) Z DZIAŁALNOŚCI GOSPODRACZEJ (F+G-H)
WYNIK ZDARZEŃ NADZWYCZAJNYCH
ZYSK (STRATA) BRUTTO (I+/- J)
PODATK DOCHODOWY I INNE OBCIĄŻENIA ZYSKU
ZYSK/ STRATA NETTO (K-L)

Źródło: Opracowano na podstawie załącznika nr 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r., o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.)

Rachunek zysków i strat - określany też rachunkiem wyników - jest sporządzany we wszystkich przedsiębiorstwach bez względu na formę organizacyjno-prawną. Jest on zestawieniem osiągniętych w danym roku obrotowym przychodów ustalonych zgodnie z zasadą memoriałową i wszystkich kosztów poniesionych w danym roku obrotowym, współmiernych do ustalonych przychodów⁴⁸.

⁴⁷ Czubakowska K., Gabrusewicz W., Nowak E., Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa, PWE, Warszawa 2009, s. 243.

⁴⁸ Drelisak E., Kania D., Rachunek zysków i strat, ODDK, Gdańsk 2009, s. 8.

Rachunek zysków i strat sporządza się metodą mieszaną, co oznacza, że⁴⁹:

- wynik ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych, ze zbycia inwestycji oraz wynik zdarzeń nadzwyczajnych jest sporządzany metodą netto, czyli bez przedstawiania poszczególnych pozycji przychodów i kosztów, które się na niego złożyły;
- dla pozostałych pozycji stosuje się metodę brutto, przedstawiając oddzielenie przychody i koszty poszczególnych rodzajów działalności, a także podatek dochodowy i pozostałe obciążenia wyniku finansowego.

Ze względu na układ, w jakim są przedstawione poszczególne pozycje, można wyróżnić dwie wersje rachunku zysków i strat⁵⁰:

- układ pionowy,
- układ poziomy.

Układ pionowy rachunku zysków i strat, zwany układem drabinkowym, przyjmuje postać jednostronnego zestawienia. W układzie tym dla każdego rodzaju działalności osiągniętym przychodom przeciwstawia się poniesione koszty, a zyskom nadzwyczajnym - straty nadzwyczajne. Jednocześnie ustala się cząstkowy wynik finansowy.

Układ poziomy rachunku zysków i strat przyjmuje postać dwustronnego zestawienia, w którym po jednej stronie przedstawiono koszty poszczególnych rodzajów działalności straty nadzwyczajne, po drugiej zaś przychody z poszczególnych rodzajów działalności i zyski nadzwyczajne.

Ustawa o rachunkowości dopuszcza sporządzanie rachunku zysków i strat w dwóch wariantach:

- kalkulacyjnym,
- porównawczym.

Zaprezentowane w tabeli 2 warianty rachunku zysków i strat różnią się sposobem prezentacji kosztów podstawowej działalności operacyjnej. Wariant kalkulacyjny ujmuje koszty uzyskania przychodów podstawowej działalności operacyjnej w postaci kosztu wytworzenia sprzedanych produktów powiększonego o koszty sprzedaży oraz koszty zarządu. W wariantcie porównawczym natomiast koszty podstawowej działalności operacyjnej ujmuje się w postaci wszystkich poniesionych w danym okresie sprawozdawczym kosztów według

⁴⁹ Sawicki K. (red.), Rachunkowość finansowa przedsiębiorstw po przystąpieniu Polski do Wspólnoty Europejskiej, op. cit., s. 316.

⁵⁰ Nowak E., Analiza sprawozdań finansowych, op. cit., s. 106.

rodzajów skorygowanych, jeśli istnieje taka potrzeba, kwotą zmiany stanu produktów oraz kwotą produktów wytworzonych na własne potrzeby jednostki.

Wariant porównawczy rachunku zysków i strat można stosować, gdy w jednostce gospodarczej koszty ewidencjonowane są tylko w układzie rodzajowym⁵¹.

Wariant kalkulacyjny rachunku zysków i strat może znajdować zastosowanie, gdy w danej jednostce gospodarczej zostają ponoszone koszty, które ewidencjonowane są:

- w układzie rodzajowym i w układzie kalkulacyjnym,
- jednocześnie w układzie rodzajowym i według typów działalności.

Tabela 2. Ogólny schemat rachunku zysków i strat

Rachunek zysków i strat (układ porównawczy)	Rachunek zysków i strat (układ kalkulacyjny)
A. Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi B. Koszty działalności operacyjnej	A. Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów B. Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów
	C. Zysk (strata) brutto ze sprzedaży (A-B) D. Koszty sprzedaży E. Koszty ogólnego zarządu
C. Zysk (strata) ze sprzedaży (A-B) D. Pozostałe przychody operacyjne E. Pozostałe koszty operacyjne	F. Zysk (strata) ze sprzedaży (C-D-E) G. Pozostałe przychody operacyjne H. Pozostałe koszty operacyjne
F. Zysk (strata) z działalności operacyjnej (C+D-E) G. Przychody finansowe H. Koszty finansowe	I. Zysk (strata) z działalności operacyjnej (F+G-H) J. Przychody finansowe K. Koszty finansowe
I. Zysk (strata) z działalności gospodarczej (F+G-H) J. Wyniki zdarzeń nadzwyczajnych	L. Zysk (strata) z działalności gospodarczej (I+J-K) M. Wyniki zdarzeń nadzwyczajnych
K. Zysk (strata) brutto (I+J) L. Podatek dochodowy M. Pozostałe obowiązkowe zmniejszenie zysku (zwiększenie straty)	N. Zysk (strata) brutto (L+M) O. Podatek dochodowy P. Pozostałe obowiązkowe zmniejszenie zysku (zwiększenie straty)
N. Zysk (strata) netto (K-L-M)	R. Zysk (strata) netto (N-O-P)

Źródło: Pomykalska B., Pomyklaski P., Analiza finansowa przedsiębiorstwa, PWN, Warszawa 2007, s. 49.

⁵¹ Ćwiakła-Małys A., Nowak W., Zarys metodologiczny analizy finansowej, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, s. 88.

Załącznik nr 1 do ustawy o rachunkowości wskazuje, że w jednostkach innych niż banki i zakłady ubezpieczeń, można wyróżnić następujące rodzaje działalności⁵²:

- Podstawowa działalność operacyjna.
- Pozostała działalność operacyjna.

Podstawowa działalność operacyjna prezentuje przychody i koszty bezpośrednio związane z działalnością operacyjną jednostki, tj. z działalnością, do której jednostka została powołana, np. sprzedaż produktów, świadczenie usług.

W obu wariantach rachunku zysków i strat występują przychody netto ze sprzedaży produktów oraz przychody netto ze sprzedaży materiałów i towarów, które ujmują kwoty należne za sprzedane produkty, materiały, towary, wyrażone w rzeczywistych cenach sprzedaży. Należy pamiętać, że ceny uwzględniają wszelkie zmniejszenia lub zwiększenia np. rabaty, upusty. W wariantcie porównawczym dodatkowo uwzględnia się zrównane z przychodami ze sprzedaży zwiększenia lub zmniejszenia związane ze zmianą stanu produktów oraz koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki, o czym wspomniano wcześniej. W wariantcie kalkulacyjnym, zgodnie z ustawą o rachunkowości, należy ująć następujące koszty rodzajowe: amortyzacja, zużycie materiałów i energii, usługi obce, podatki i opłaty, wynagrodzenia, ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia, pozostałe koszty rodzajowe.

Do przychodów operacyjnych zalicza się:

- przychody ze sprzedaży produktów,
- przychody ze sprzedaży towarów i materiałów.

Koszty działalności operacyjnej obejmują:

- wartość sprzedanych towarów i materiałów w cenach nabycia,
- koszty wytworzenia produktów (patrz wyżej).

Pozostała działalność operacyjna jednostki ujmuje koszty i przychody pośrednio związane z działalnością operacyjną. A zatem ujmowane są przychody i koszty np. ze sprzedaży, zbędnych, niefinansowych aktywów trwałych (np. sprzedaż budynków, urządzeń, linii produkcyjnych), z odpisami aktualizującymi wartość aktywów niefinansowych.

W tej części rachunku zysków i strat rejestruje się operacje wynikające z konieczności zabezpieczenia przedsiębiorstwa przed ryzykiem gospodarczym oraz z zastosowaniem zasady

⁵² Załącznik nr 1. Zakres informacji wykazywanych w sprawozdaniu finansowym, o którym mowa w art. 45 ustawy, dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji, Ustawa z dnia 29 września 1994 r., o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., Nr 152, poz. 1223, z późn. zm.).

ostrożnej wyceny aktywów operacyjnych. W wynikach z pozostałej działalności operacyjnej znajduje odzwierciedlenie strategia podatkowa, strategia osłony zysku przed podziałem oraz strategia osłony przedsiębiorstwa przed ryzykiem. Wykorzystywane są w nich takie narzędzia polityki bilansowej, jak np. amortyzacja ponadnormatywna, jednorazowe rozliczenie w ciężar kosztów zakupów wyposażenia, rezerwy czy opisy korygujące należności⁵³.

Ponadto, w pozostałej działalności operacyjnej, zgodnie z ustawą o rachunkowości uwzględnia się koszty i przychody związane z:

- działalnością socjalną
- ze zbyciem środków trwałych, środków trwałych w budowie, wartości niematerialnych i prawnych, a także z utrzymywaniem i zbyciem nieruchomości oraz wartości niematerialnych i prawnych zaliczanych do inwestycji,
- z odpisem należności i zobowiązań przedawnionych, umorzonych, nieściągalnych, z wyjątkiem należności i zobowiązań o charakterze publicznoprawnym nieobciążających kosztów
- z utworzeniem i rozwiązaniem rezerw, z wyjątkiem rezerw związanych z operacjami finansowymi,
- z odpisami aktualizującymi wartość aktywów i ich korektami, z wyjątkiem odpisów obciążających koszty wytworzenia sprzedanych produktów lub sprzedanych towarów, koszty sprzedaży lub koszty finansowe,
- z odszkodowaniami, karami i grzywnami,
- z przekazaniem lub otrzymaniem nieodpłatnie, w tym w drodze darowizny aktywów, w tym także środków pieniężnych, na inne cele niż nabycie lub wytworzenie środków trwałych, środków trwałych w budowie, albo wartości niematerialnych i prawnych.

Na ostateczny wynik operacyjny mają wpływ również⁵⁴:

- przekazane nieodpłatnie darowizny niefinansowych aktywów trwałych, rzeczowych aktywów obrotowych, środków pieniężnych, wraz z VAT należnym, zarachowanym zgodnie z ustawą o podatku od towarów i usług i podatku akcyzowym,
- koszty i przychody związane z likwidacją środków trwałych, środków trwałych w budowie,
- odszkodowania, kary i grzywny - otrzymane, jak i zapłacone lub wymagające zapłaty,
- koszty postępowania spornego,

⁵³ Sierpińska M., Jachna T., Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych, Warszawa 2005, s. 92.

⁵⁴ Olechowicz I., Tłaczała A., Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów, Difin, Warszawa 2008, s. 10.

- koszty windykacji należności,
- koszty usuwania szkód powstałych w wyniku zdarzeń powtarzalnych,
- umorzenie zobowiązań,
- utworzenie rezerwy na pewne lub o dużym stopniu prawdopodobieństwa przyszłe zobowiązania, związane ze stratami z transakcji gospodarczych w toku oraz rozwiązanie niewykorzystanej rezerwy,
- odpisanie ujemnej wartości firmy.

Działalność finansowa związana jest z prezentacją przychodów i kosztów z działalności inwestycyjnej i finansowej. Działalność inwestycyjna jednostki związana jest z aktywami, które jednostka posiada w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych wynikających z przyrostu wartości tych aktywów lub uzyskania przychodów w formie odsetek, dywidend i udziałów w podziale zysku i innych pożytków. Jednak przychody i koszty związane z inwestycjami w nieruchomości i wartości niematerialne i prawne są prezentowane jako pozostałe przychody i koszty operacyjne. Działalność finansowa jednostki związana jest przede wszystkim z pozyskiwaniem aktywów pieniężnych na sfinansowanie działalności operacyjnej jednostki, np. poprzez zaciąganie kredytów, pożyczek, emisję własnych dłużnych papierów wartościowych, ale także związana jest z operacjami finansowymi, wyrażonymi w walucie obcej, co powoduje konieczność przeliczania ich na polski złoty według odpowiednich kursów przeliczeniowych⁵⁵.

Do przychodów finansowych zalicza się:

- otrzymane dywidendy (udziały w zyskach),
- otrzymane odsetki,
- przychody ze zbycia inwestycji,
- przychody wynikające z aktualizacji wartości inwestycji,
- dodatnie różnice kursowe,
- dyskonto potrącone przez jednostkę przy zakupie weksli i czeków obcych.

Do kosztów finansowych zalicza się:

- odsetki od kredytów i pożyczek,
- koszt zbycia inwestycji,
- koszty wynikające z aktualizacji wartości inwestycji,
- ujemne różnice kursowe,

⁵⁵ Ibidem, s. 10.

- dyskonto potrącone przez nabywcę przy sprzedaży dla niego weksli i czeków obcych,
- utworzenie rezerw na pewne lub prawdopodobne straty, jeśli dotyczą operacji finansowych (np. udzielonych gwarancji).

Zdarzenia nadzwyczajne. W tej działalności prezentowane są skutki finansowe (zyski i straty) zdarzeń nadzwyczajnych, tj. trudnych do przewidzenia, będących poza kontrolą jednostki i niezwiązane z ogólnym ryzykiem jej prowadzenia.

Zysk/Strata brutto stanowi wynik z działalności gospodarczej skorygowany wynik ze zdarzeń nadzwyczajnych.

Obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego. W tej części rachunku zysków strat wykazuje się obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego jednostki, głównie wynikające z tytułu podatku dochodowego za dany okres sprawozdawczy (część bieżąca i odroczone).

Zysk/Strata netto jest wynikiem finansowym brutto pomniejszonym o obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego.

Obliczenie wyniku na poszczególnych poziomach jego tworzenia pozwala również identyfikować czynniki, które wpływają na jego wielkość.

Reasumując, warto zwrócić uwagę na fakt, że rachunek zysków i strat jest sprawozdaniem finansowym sporządzanym za dany okres sprawozdawczy przez wszystkie jednostki gospodarcze, bez względu na formę organizacyjno-prawną, za dany okres sprawozdawczy. Sprawozdanie to charakteryzuje się dużą i bardzo przydatną pojemnością informacyjną, jest punktem wyjścia do szczegółowych badań analitycznych, szczególnie rentowności i aktywności gospodarczej. Pozwala na ocenę trwałości pozycji finansowej firmy i stanowi podstawę planowania finansowego. Ponadto odzwierciedla dokonania jednostki w danym okresie sprawozdawczym informując o stopniu realizacji wyniku finansowego, jak również podstawowych grupach czynników wpływających na jego wielkość, poprzez ujęte w nim przychody i koszty uzyskania tych przychodów. Przy czym należy podkreślić, iż jest to wynik z całokształtu działalności jednostki gospodarczej⁵⁶.

⁵⁶ Kondratowicz I., Rachunek zysków i strat. Teoria i praktyka, WSPiZ, Warszawa 2006, s. 24.